

Doc: GA34/LC34/REP/09/tr

RAPOR^{*}

KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ DOĞAL KAYNAKLARIN RASYONEL YÖNETİMİ: HUKUKİ ÇERÇEVENİN KUVVETLENDİRİLMESİ

Raportör: Sn. Serhiy PODHORNÝ, Komisyon Başkan Yardımcısı, Ukrayna

---

* Hukuki ve Siyasi İşler Komisyonu'nun 16 Eylül 2009 tarihinde Kiev'de düzenlenen Otuz Dördüncü Toplantısı'nda görüşülen ve 24 Kasım 2009'da Moskova'da düzenlenen Otuz Dördüncü Genel Kurul'da kabul edilen Metin.

I. GİRİŞ

İnsan faaliyetleri, sürekli olarak genişleme gösteren ekonomik kalkınma, dünya nüfusunun artışı ve gitgide artan küresel hava ve su kirliliği tehlikeleri ekosistemlerin bütünlüğünü artış gösteren şekilde tehdit etmektedir. Dünya üzerindeki nüfus giderek artmaya devam ettikçe insanların çevre üzerinde yarattıkları baskı da artış gösterecektir; bu nedenle doğal kaynakların daha rasyonel bir şekilde yönetilmesi çok büyük önem taşımaktadır. Doğal kaynakların kuvvetlendirilmiş bölgesel, ulusal ve yerel çerçevelerle rasyonel ve sürdürülebilir bir şekilde muhafaza edilmesi, geliştirilmesi ve kullanılmasının gerekliliği herkesin savunduğu bir konudur.

Doğal kaynakların yönetimi konusunun giderek artan önemine değinen ve 29 Nisan 2009 günü Manisa’da Otuz Üçüncü Toplantısını yapan Hukuki ve Siyasi İşler Komisyonu 13-14 Ekim 2009 tarihinde Kiev’de yapılacak olan Otuz Dördüncü Komite Toplantısı’nda “Karadeniz Bölgesindeki Doğal Kaynakların Rasyonel Yönetimi: Hukuki Çerçevenin Kuvvetlendirilmesi” konusunu görüşme; Raporu ve Tavsiye Kararı’nı ayrıntılarıyla inceleme ve Kasım 2009 tarihinde Moskova’da yapılacak olan Asambelenin Otuz Dördüncü Genel Kurul Toplantısına yönelik olarak dikkate alma kararı vermiştir.

Rapor, doğal kaynakların kullanılması konusuna daha geniş bir açıdan bakmakta ve ilgili ulusal ve uluslararası hukuki çerçeveyi ortak yaklaşım potansiyelini değerlendirme açısından incelemektedir. Aynı zamanda doğal kaynakların yönetiminde karşılaşılan sorunlara verilen küresel tepkilere yeni bir bakış geliştirerek güçlüklerin nedenleri araştırılmaktadır; ulusal, bölgesel ve uluslararası işbirliğinin önemine odaklanılmaktadır.

Bu Rapor Türkiye ve Rusya ulusal delegasyonun katkılarıyla hazırlanmıştır. Gerekli ek referans materyali KEİPA Uluslararası Sekretaryası tarafından ilgili internet kaynakları ve yayınlar incelenerek elde edilmiştir.

II. KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ DOĞAL KAYNAKLARIN RASYONEL YÖNETİMİ: HUKUKİ ÇERÇEVENİN KUVVETLENDİRİLMESİ

1. İnsanlar daima hayatta kalmaları için onlara her şeyi sağlayan bir çevrede yaşamışlardır. Eskiden dünyada daha az insan yaşıyordu ve doğal kaynaklara daha az ihtiyaç duyuluyordu, ancak artan nüfus, artan ihtiyaçlar ve güçlü modern teknolojiler ile birlikte doğal kaynaklar gerçekten inanılmaz derecede büyük ölçeklerde kullanılmaktadırlar. Ne yazık ki, birçok doğal kaynak varlığını sonsuza kadar sürdüremeyeceği ve dolayısıyla doğal kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması günümüzde önemli bir hal almaktadır. Doğal kaynakların hem gelecekte hem de günümüzde rasyonel kullanımı büyük bir önceliğe sahiptir ve ortak bir hedeftir.
2. Ekolojik açıdan ele alınacak olduğunda, insanlar tarafından üretilmeyen ve insan hayatı için yararlı olan her şey doğal kaynaktır. Doğal kaynaklar, hareket ettirilebilen, şekillendirilebilen, üzerine inşaat yapılabilen, inşaat malzemesi olarak kullanılabilen ya da insan zekası ile manipüle edilip kontrol altına alınabilen nesnelere, canlılar ve materyaller anlamına gelmektedir. Eski zamanlarda insan

faaliyetleri dünyanın çehresini önemli ölçüde değiştirebilecek bir boyutta olmadığı için insanlar doğal kaynakların sonsuz, sınırsız ve azalmaz olduklarını düşünmekteydi. Teknolojik ilerlemenin insanların doğal kaynakları çeşitlilik gösteren yeni şekillerde kullanmasına yol açtığı günümüzde insanların çabaları doğanın yeterli kaynak sunma kapasitesinin üstüne çıkmıştır.

3. Çevredeki her şey bir doğal kaynak olarak değerlendirilmelidir. Doğal kaynaklar çok çeşitli biçimlerde olabilirler ve sınırlıdır. İnsan faaliyetlerinden etkilenmeksizin sonsuza kadar var olacak olan doğal kaynaklar nispeten tüketilemez niteliktedirler. Bunlar kendilerini yenileyebilirler ancak insanların suistimali nedeniyle zarar görebilirler. Su ve hava böylesi kaynaklar olmakla birlikte kirlilik nedeniyle zarar görebilirler. Kendi kendine üreyen ya da insanların çabalarıyla üretilen doğal kaynaklar yenilenebilir kaynaklar olarak değerlendirilmektedirler. Böylesi kaynaklar düzgün şekilde yönetildikleri takdirde kullanıldıktan sonra bile kullanılmamış gibi kalabilirler. Böylesi kaynakların akılcı ve rasyonel bir şekilde kullanılması sayesinde bunların etkili bir şekilde yenilenmesi sağlanır. Tükenir ya da yenilenmeyen doğal kaynaklar sınırlı miktarlarda bulunurlar ve ne geri konabilir ya da üretilebilir ne de kendi kendini yenileyebilirler. Böylesi kaynaklar yalnızca muhafaza edilebilirler, daha az kullanılabilirler, bazıları geri dönüştürülebilir özelliktedirler ancak bir kez yitirildiklerinde bir daha geri getirilemezler. En önemli tükenir kaynaklar petrol ve doğal gazdır. İnsanoğlu bunların mümkün olduğu kadar uzun bir süre kullanılmasını sağlamak için bu kaynakları rasyonel şekilde yönetmelidir.
4. KEİ bölgesi doğal kaynaklar açısından zengindir ve büyük çeşitlilik gösteren iklimsel, jeolojik ve hidrolojik koşullar nedeniyle ekosistemlerdeki çeşitlilik, habitatlar ve biyolojik çeşitlilikle tanınmaktadır. Deniz ekosistemleri, sahil bölgeleri, göller, akarsular, ormanlar, yaylalar, meralar ve yüksek dağ ekosistemleri bulunmaktadır. Toprak, bölgede bulunan tüm ülkeler için gıdaların ve doğal liflerin elde edildiği; insanların yaşadıkları ve çalıştıkları bir yer olarak önemli bir doğal kaynaktır. Kentsel genişleme, sanayileşme, karayolu yapımları etkili arazi kullanımı planlaması sorununa neden olmakta ve her ulus arazi kullanımı ve toprak kaynakları için öncelikler belirlemektedir. KEİ bölgesi aynı zamanda bol miktarda su kaynağına sahiptir. Günümüzde suya daha büyük miktarlarda ihtiyaç duyulmaktadır ve etkili su yönetimi yoluyla su kaynağı sorunlarına çözüm bulunabilmektedir.
5. Bölge, genel olarak birçok doğal kaynak açısından zenginken, kaynakların ülkeler arasında dağılımı eşit olmamaktadır. Örneğin Ukrayna zengin demir cevheri, bitümlü ve antrasit kömür ile manganez içeren cevherler içeren zengin rezervlere sahiptir. Rusya çeşitli doğal kaynaklar açısından çok zengindir. Doğal gaz, kömür ve petrol rezervleri dünyanın en büyük rezervleri arasındadır. Neredeyse tüm madenler, kıymetli ve değerli metaller, kereste, elmas Rusya'nın devasa doğal kaynak servetini oluşturmaktadır. Romanya'da önemli petrol, doğal gaz, tuz, kömür, linyit, demir cevheri, bakır, boksit, manganez, kurşun ve çinko rezervleri bulunmaktadır. Ermenistan, Gürcistan, Yunanistan ve Moldova'daki maden rezervleri nispeten daha düşüktür.

6. Doğal kaynakların dağılımı her ülke için farklılık gösterdiği gibi doğal kaynakların yönetimi konusu da aynı şekilde değişiklik göstermektedir. KEİ üyesi ülkelerde bu çerçevede girilen politik hamleler de farklılık göstermektedir. Her ülke doğal kaynakların yönetilmesinde birbirinden farklı temel sorunlarla karşılaşmaktadır. Örneğin, Moldova, Romanya, Rusya ve Ukrayna'da siyah toprak kuşağı yönetimi çok önemli bir konudur. Tarım arazisinde erozyon yönetimi ile birlikte akarsularda su kalitesi yönetiminin gelişimi ve bunların dengeli bir şekilde kullanımı açısından birçok ülkede zorlukla karşılaşmaktadır. Makul bir orman yönetimi, kontrol tedbirlerinin ekosistemlerin yönetimi ile dengelenmesi, sahil bölgesinin ve dağ ekosistemlerinin yönetimi, sürdürülebilir kaynak kullanımı gibi konular bölge genelinde öneme sahip konulardır.

Politikalar, çerçeveler, işbirliği

7. Çevre mevzuatı genel olarak uygulama nedeniyle ortaya çıkan sorunlara ve ihtiyaçlara karşılık vermektedir ve her bir ülkenin kalkınma ritmine uygundur. Hukuki çerçeveler kurumsal reform çalışmaları ile bütünlenir ve sürdürülebilir kalkınma yolunda önemli bir adım teşkil etmektedir. Gereğine uygun bir mevzuat, ilgili makamların yetkilerinin iyi tanımlanması, sorumluluk paylaşımı, birbiriyle ilişkili devlet ve sivil toplum kuruluşlarının kurumsal çerçevesinin sahip olduğu uygulanabilirlik doğal kaynakların etkili ve rasyonel yönetimi açısından önemli bir role sahiptir.
8. ***Arnavutluk*** çevre mevzuatı diğer ilgili alanlara ilişkin mevzuatla uyumludur. Temel nitelikteki Çevre Koruma Kanunu'nun yanısıra birçok konuya yönelik kanun onaylanarak ulusal çevre mevzuatı çerçevesini genişletmektedir. Sürdürülebilir kalkınma prensipleri ve kanunların daha iyi uygulanması ve icrasına ilişkin eylemler çevresel hukuki çerçevenin ana özellikleridir. Kanun, uluslararası konvansiyonlar ve anlaşmalardan doğan gerekliliklerin yerine getirilmesi için çevresel etki değerlendirmesine ilişkin temel hükümleri içermektedir. Çevre Bakanlığı, büyüme ve yoksulluğun azaltılması stratejisinin Çevre Bölümü olan Çevre Eylem Planını üstlenmiştir. Toprağın korunması ve biyolojik çeşitliliğin muhafaza edilmesine ilişkin çok sayıda kanun çıkarılmıştır. Ulusal Çevre Eylem planı kısa, orta ve uzun dönemli eylemlere ilişkin bir program ve kentsel atık, ormansızlaşma ve diğer önemli konularda bir dizi öncelikli proje içermektedir. Çevre Koruma Kanunu, Fauna Koruma Kanunu, Balıkçılık Kanunu, Su Kaynakları Kanunu Arnavutluk'taki doğal kaynakların yönetilmesine ilişkin temel kanunlardır.
9. ***Ermenistan*** ekolojinin korunmasına ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına yönelik kapsamlı bir devlet politikası geliştirmiştir. Bunun sonucunda, koruma altındaki alanlara ilişkin düzenlemeler, arazi ve orman kanunları, floranın ve faunanın korunması ile biyolojik çeşitliliğin muhafazası da dahil olmak üzere bir dizi konuda kanun çıkarılmıştır. Bu kanunlar bunların ekolojik, sosyal ve ekonomik önemini göz önünde bulundurarak ilgili kaynakların korunmasını ve rasyonel yönetimini öngörmektedir. Doğal kaynak yönetimine ilişkin önemli kanun ve düzenlemeler şunlardır: Çevre Koruma İlkeleri Kanunu; Özellikle Korunan Alanlar Kanunu; Arazi Kanunu; Su Kanunu; Atmosfer ve Hava Kalitesini Koruma Kanunu; Orman Kanunu; Çevresel Etki Değerlendirmesi Kanunu; Gökçe Göl'deki Balıkçılık Faaliyetlerine İlişkin Hükümet Kararı; Doğay

Koruma ve Doğal Kaynakların Kullanımı Ödemeleri Kanunu; Flora Kanunu ve Fauna Kanunu. Hükümet doğal kaynakların korunmasını ve yönetimini ilgili yerel makamlar ve Doğa Koruma Bakanlığı'na bağlı özel devlet ajansı aracılığıyla denetlemekle sorumludur. Özellikle Korunan Alanlar Kanunu, koruma altındaki alanları belirlemeye ilişkin usulleri özetler ve bunların doğal ekosistemlerin dengesinin korunması, ulusal öneme sahip doğa anıtlarının muhafazası, doğal habitatların kullanımının kontrolü, çevre eğitiminin ve kamu bilincinin artırılması amacıyla yönetimine rehberlik yapmaktadır. Doğa Koruma Bakanlığı ekolojik araştırma ve envanterden, gözetim ve yönetimden, sürdürülebilir kullanım yönergelerinin geliştirilmesi ve çevre mevzuatının uygulanmasının değerlendirmesinden sorumlu olmaktadır. Tarım Bakanlığı ülkedeki tarım alanlarının yönetiminden sorumludur ve tarımsal biyolojik çeşitliliğin yönetimini denetlemektedir.

10. **Azerbaycan**, Çevrenin Korunmasına ilişkin kendi Ulusal Eylem Planını geliştirmiştir. Doğal kaynakların yönetimi yürüncesindeki mevzuat çok büyük çeşitlilik arz etmektedir. Hükümet arazi, su kaynakları, bitki örtüsü ve faunanın korunması ile rasyonel kullanımına yönelik gerekli tedbirleri almaktadır. Çevre ve Doğal Kaynaklar Kanunu, Çevre Koruma Kanunu, Fauna Kanunu, Balıkçılık Kanunu, Arazi Kanunu, Ormancılık Kanunu, Çevresel Etki Değerlendirmesi Kanunu en önemli kanunlar arasındadır. Aynı zamanda balıkçılık ve tarım konularında yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Kanunların büyük bir kısmı çerçeve niteliğinde olduğu için kati tedbirler, sorumlu departmanlar, usuller, şartlar, bütçeler vb. konularda daha fazla geliştirme yapılmasını gerektirmektedirler. Doğal kaynakların yönetimi, korunması ve sürdürülebilir kullanımından sorumlu hükümet ajansları ve kuruluşların farklı görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Devlet Ekonomi ve Doğa Komitesi, çevrenin korunması ve kaynakların yönetimi alanında ülkenin merkezi icra makamıdır. Ulusal Program, kaynakların yönetimine ilişkin stratejiyi, politikayı ve eylem planlarını geliştirmektedir. Ulusal Programın temel amacı bilgi, araştırma, dokümantasyon toplamak ve kaynakların korunması ve muhafazasının yanısıra rasyonel kullanımını da sağlamaktır.
11. **Bulgaristan'da** genel çevre politikası Çevre ve Sular Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıklar tarafından yürütmektedirler. Bu, hükümetin çevrenin korunması konusunda strateji geliştirmesini; bakanlık ve ajansların çevre kontrolü işlevlerinin koordinasyonunu; ve yenilenebilir ve yenilenemez kaynakların rasyonel kullanımını içermektedir. Yerel belediye makamları Çevre ve Sular Bakanlığı yetkilileriyle, gerektiği takdirde Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Ormancılık Bakanlığı ve diğer yetkili devlet makamlarıyla mutabakata vararak kendi çevre koruma programlarını oluştururlar, çevrenin durumu ve çevresel etki değerlendirmesine tabi olarak gerçekleştirilen faaliyetler ve eylemler konusunda toplumu bilgilendirirler. Havanın korunması AB mevzuatıyla uyumlaştırılmış Temiz Hava Kanunu ile yasal olarak tanımlanmaktadır. Arazi kaynaklarının ve insan yerleşiminin planlanması, Bölgesel Kalkınmaya ilişkin Ulusal Strateji'nin asıl konularıdır. Arazi Koruma Kanunu arazi kaynaklarının sürdürülebilir ve rasyonel kullanımı için bir çerçeve sunmaktadır. Biyolojik Çeşitliliğe ilişkin Ulusal Strateji şunları içermektedir: Muhafazaya ilişkin Bilimsel Temelin Güçlendirilmesi; Yasama İnisyatifi; Koruma Altındaki Alanlar Ağının Genişletilmesi ve

Güçlendirilmesi; Çevre Eğitimi ve İşbirliğinin Uzatılması; Ekoturizm Politikasının Geliştirilmesi ve Uygulanması; Karadeniz Havzası'nın Muhafazasının teşvik edilmesi; ve Koruma altındaki alanlar kanunu. Çevre ve Su Bakanlığı tarafından koruma altındaki alanların yönetiminin geliştirilmesi ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik olarak uluslararası programlar ve projeler çerçevesinde çeşitli faaliyetler geliştirilmiştir.

12. **Gürcistan'da** doğal kaynakların yönetimi kanunlar, kararlar, tüzükler ve diğer normatif kanunlardan oluşan ilgili hukuki çerçeveye düzenlenmektedir. Çevre Koruma Kanunu, çevrenin korunması ve doğal kaynakların kullanımına ilişkin genel çerçeveyi teşkil etmekte ve bu kapsamdaki devlet kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler arasındaki hukuki işleri düzenlemektedir. Diğer kanunlar şunlardır: Çevre Koruma Kanunu; Su Kanunu, Maden Kaynakları Kanunu, Arazi Islahı Kanunu; Lisanslar ve İzinler Kanunu; Çevresel Etki İzni Kanunu; Kamu Sağlığı Kanunu; Sahil Şeridinin ve Akarsu Kıyılarının Yönetimi ve Korunması Kanunu. Su Kanunu, Gürcistan'daki su kaynaklarının korunması ve yönetilmesine ilişkin hukuki temeli teşkil etmektedir ve su politikasının ana ilkelerini tanımlamaktadır: sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin yerine getirilmesinin yanısıra su kaynaklarının korunması, bugünkü ve gelecek nesillerin faydalanabilmesi için suyun rasyonel kullanımı; suda yaşayan canlıların varlığının sürdürülmesi ve bunların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması; su kaynakları üzerindeki zararlı etkilerin önlenmesi. Maden Kaynakları Kanunu, yeraltı suları da dahil olmak üzere maden kaynaklarının kullanımına, düzenlemesine ve korunmasına ilişkin ilkeleri tanımlamaktadır. Lisanslar ve İzinler Kanunu çevresel etki izni ve yeraltı sahası kullanımı ile maden çıkarma, yeraltı sularının kullanımı ve balıkçılık lisanslarını düzenlemektedir. Çevresel Etki İzni Kanunu, çevresel etki izni gerektiren kalkınmaların tam listesini tanımlamaktadır. Sahil Şeridinin ve Akarsu Kıyılarının Yönetimi ve Korunması Kanunu bölgesel kaynakların gelişmesinin yanısıra deniz kıyısında gerçekleştirilen inşaat faaliyetlerinin ve relief oluşturan madenlerin kullanımının devlet tarafından denetlenmesini sağlamaktadır.
13. **Yunanistan** yüksek ekonomik değeri olan doğal kaynaklar açısından nispeten yoksul bir ülkedir. Eski zamanlarda bol miktarda olan ormanlık alanlar büyük ölçüde seyrelemiştir. Bunun sonucunda gerçekleşen toprak erozyonu yeniden ağaçlandırmayı güçleştirmektedir. Tarım Bakanlığı'na bağlı Ormanlar ve Doğal Çevre Müsteşarlığı tüm ormancılık konularından sorumludur. Merkezi Orman Hizmeti, planlama, koordinasyon ve yeterli finansal kaynakların temini konularından sorumludur. Bölgesel hizmetler, orman yönetimi, koruma, geliştirme, mühendislik çalışmaları ve üretim konularından sorumludur. Yunanistan'ın kömür rezervleri çok azdır ve üretilen linyitin kalitesi düşüktür. Ülke, diğer yandan Ege Denizi'nin altında bulunan önemli petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahiptir. Boksit ve demir cevheri yatakları metal içeriği açısından zengindir ancak krom, nikel, bakır, uranyum ve magnezyum gibi ticari öneme sahip mineral rezervleri nispeten azdır. Ülkeyi çevreleyen denizlerde çok balık çeşidi bulunmasına rağmen yalnızca birkaç türden çok miktarda bulunur. Yunanistan'ın hızlı sanayileşmesi büyük kirliliğe neden olmuştur. Atmosferin korunması konusunda karar alma sorumluluğunu aslen Çevre, Fiziksel Planlama ve Bayındırlık İşleri Bakanlığı'na aittir. Bu konuda sorumluluk taşıyan diğer bakanlıklar Kalkınma (Enerji, Sanayi),

Ulaştırma ve Sağlık Bakanlıklarıdır. Çevre, Fiziksel Planlama ve Bayındırlık İşleri Bakanlığı'na bağlı Bölgesel Planlama ve Çevre Planlaması Müdürlükleri arazi kaynaklarının planlaması ve yönetiminden sorumludur.

14. **Moldova**, arazisinin %75'i siyah topraktan oluşan tarım ağırlıklı bir ülkedir. Ancak, nöbetleşe ekimin yoğun şekilde ihmal edilmesi ve daha çok gübre ve tarım ilacı uygulanmasına yol açıp toprağın vasfını kaybetmesine neden olan ileri düzeydeki tarımsal uzmanlaşma ve yoğunlaşma yıllar sonra toprağın sağlığını tehlikeye düşürmüştür. Tarım ve Gıda Bakanlığı'na bağlı Arazi Kaynakları Bölümü arazi kaynaklarının planlamasından ve yönetiminden sorumludur. Arazi Kanunu, Tapu ve Kadastro Kanunu ve Arazi Vergileri Kanunu ile yasal temel oluşturulmuştur. Erozyonun yol açtığı etkiler ek sorunlar doğurmaktadır. Ülke toprağının yaklaşık %80'inin erozyondan etkilendiği ve ülkenin her sene çok miktarda verimli üst toprak tabakası yitirdiği tahmin edilmektedir. Hükümet, Ulusal Çevre Stratejik Eylem Programıyla birlikte özellikle orman ve arazi kullanımı olmak üzere doğal kaynakların kullanımına ilişkin çevre bilinci taşıyan taslaklar getirmektedir. Hava kirliliği gündemdeki bir diğer konudur. Hava kirliliğini önlemeye ilişkin ana faaliyetler Çevre Koruma Kanunu; Havanın Korunması Kanunu, Ekolojik Uzmanlık ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Kanunu ve Hidrometeorolojik Faaliyet Kanunu'nda belirtilmektedir. Koruma altındaki alanların yönetimi Moldosilva Kuruluşu ve yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilmektedir. 1996 yılında Koruma Altındaki Alanların Kurulması Kanunu hazırlanıp Hükümet'e sunulmuştur. Çevre ve Bölgesel Kalkınma Bakanlığı'na bağlı olan Devlet Ekolojik Denetim Kurulu ekoloji mevzuatı ihlallerini incelemek, ekonomi faaliyetlerinin çevre üzerindeki sonuçlarını kontrol etmek amacıyla kurulmuştur. Çevre koruma ve kaynakların kullanımının denetlenmesi için çeşitli devlet kuruluşları teşkil edilmiştir.
15. **Romanya'nın** başlıca yeraltı kaynağı petroldür. Transilvanya Alplerinin batı bölümü bitümlü kömür ve demir cevheri yataklarına sahiptir, ülkede aynı zamanda dağınık durumda linyit yatakları bulunmaktadır. Romanya'daki ormanlar toplam arazi alanının yaklaşık %27'sini kaplamaktadır ve devlet arazisi olarak belirlenmişlerdir. Avrupa Birliği Müktesebatı, su ve hava kirliliği, atık ve kimyasal madde yönetimi, biyoteknoloji, doğanın korunması, sanayi kirliliği ve risk yönetimi, gürültü ve radyasyondan korunma konularını kapsayan 200'ü aşkın kanundan oluşmaktadır. Çevre müktesebatının uygulanabilmesi için ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde güçlü ve iyi donanımlı bir idarenin bulunması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çevrenin korunmasına ilişkin tedbirler şunları içermektedir: Avrupa Birliği mevzuatının uygulanması (bilgiye erişim ve çevresel etki derecelendirmesi dahil); küresel ve sınır ötesi kirliliğin azaltılması; doğanın korunması mevzuatı (biyolojik çeşitliliğin muhafazasını amaçlayan); yerel piyasanın işleyişini sağlayacak tedbirler (örneğin ürün standartları). Avrupa Birliği Direktifleri Romanya mevzuatına entegre edilmiştir. Çevrenin korunması alanına ilişkin müktesebatın faaliyete geçirilmesi ve buna uyulması, Bakanlık ve Ulusal Çevre Ajansı'nın yerel ve bölgesel ajanslara karşı sahip olduğu danışmanlık rolünün birleştirilmesini gerektirdiği için idarenin güçlü ve iyi donanımlı olması gerekmektedir. Doğal habitatların yanısıra floranın ve yaban hayatının muhafazası

konularına yönelik olarak bu alanda ulusal bir hukuki çerçeve geliştirmek ve bunu toplum çerçevesine uyarlamak için bir dizi normatif kanun yapmıştır.

16. **Rusya'daki** doğal kaynakların kullanımının düzenlemesine ilişkin hukuki çerçeve Arazi Kanunu, Şehir Planlamacılığı Kanunu, Su Kanunu, Orman Kanunu, Federal Çevre Koruma Kanunu, Federal Çevre İncelemesi Kanunu, Özellikle Korunan Doğal Alanlara İlişkin Federal Kanun, Federal Toprak Altı Kanunu, Federal Fauna Kanunu, Federal Atmosferik Havanın Korunması Kanunu, Federal Arazi Islahı Kanunu, Tehlikeli Üretim Tesislerinde Endüstriyel Güvenliğe İlişkin Federal Kanun, Nüfusun ve Bölgelerin Çevresel ve Teknolojik Acil Durumlardan Korunmasına İlişkin Federal Kanun, Nüfusun Radyolojik Güvenliğine İlişkin Federal Kanun, Hidroteknik İnşaatların Güvenliğine İlişkin Federal Kanun, Şehir içi ve Diğer Yerleşim Yerlerinde Arazi Kullanımı Sınırı Belirleme Usulüne Yönelik Düzenlemelerin Onayına İlişkin Karar, Koruma Altındaki Doğa Alanlarının Devlet Tarafından Envantere Geçirilmesi Usulüne İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Devlet Fauna Kaydı, Envanteri ve İzlemesi Usulüne İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Devlet Su Envanterine İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Su Kaynaklarının İzlenmesine İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Su Havzalarının ve Bitişikteki Koruma Altındaki Alanların Su Muhafaza Bölgelerine Yönelik Düzenlemelere İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Su Rezervi İşlemlerine İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Doğal ve Teknolojik Acil Durumların ve Afetlerin Sınıflandırılmasına Yönelik Düzenlemeye İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Rusya Federasyonu Kırmızı Listesi'ne (Tehlike Altındaki Türler Listesi) İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Doğal Kaynak Kullanımının Gözetimine Yönelik Federal Hizmet Düzenlemesine İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı, Federal Çevre, Sanayi ve Nükleer Gözetim Hizmetine İlişkin Rusya Federasyonu Hükümet Kararı dahil olmak üzere birçok hükümet kararı, kanun ve düzenlemeden meydana gelmektedir.

17. **Sırbistan'daki** doğal kaynakların yönetimine ilişkin hukuki çerçeveyi Çevre Koruma Kanunu; Çevresel Etki Değerlendirme Kanunu; Stratejik Çevresel Değerlendirme Kanunu, Orman Politikası Kanunu; Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi; Ulusal Çevre Eylem Planı; Doğal Kaynakların ve Ürünlerin Sürdürülebilir Kullanımı Stratejisi; Ulusal Ormancılık Programı; Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Etme Stratejisi ve Eylem Planları; Doğa Koruma Kanunu ve Avcılık Kanunu'ndan oluşturmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen çok sayıda proje de bulunmaktadır: "Sırbistan Cumhuriyeti'ndeki EMERALD Ağının Geliştirilmesi"; Sırbistan'daki Önemli Bitki Alanları; Sırbistan'daki Önemli Kuş Alanları; Sırbistan Cumhuriyeti'ndeki Sulak Alanların Envanteri; Habitatların sınıflandırılmasına ilişkin ulusal isimlendirmenin Uluslararası Toplum Standartları'na göre uyumlaştırılması; Uluslararası öneme sahip sulak alanların muhafazasına ilişkin eylem planı; Sırbistan'daki belirli türlerin muhafazasına ilişkin eylem planı. Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planlarının geliştirilmesine ve ayrıca doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına yönelik Ulusal stratejiye ilişkin programlar; Doğanın muhafazası için geleneksel ormancılık ve tarım uygulamalarının belirlenmesi; Ormancılık ve tarımsal çevre taslaklarının geliştirilmesi; Geliştirme ve yönetime yönelik kuruluş ve örgütlerin

kapasitesinin artırılması; Gözetim ve avcılık yönetiminin belirlenmesi ya da geliştirilmesi; Uluslararası, ulusal ve yerel makamlarla iletişimin geliştirilmesi.

18. Çevresel olarak en hassas üç havzanın -Karadeniz, Akdeniz ve Hazar - kesişme noktasında bulunan **Türkiye** çevre konularına ve doğal kaynakların etkili yönetimine ilişkin çevre konularına özel bir önem vermektedir. Jeolojik yapı, topografya, iklim, yaban hayatı ve bitki örtüsü büyük çeşitlilik göstermektedir. Türkiye kömür, demir, bakır, krom, manyezit, bor ve tuz kaynakları açısından son derece zengindir ve büyük olmayan oranlarda petrol ve doğal gaz rezervlerine sahiptir. Ülke aynı zamanda kurşun, çinko, antimon, asbest, pirit, kükürt, cıva ve manganez gibi diğer maden yataklarına da sahiptir. Türkiye'nin benzersiz konumu zengin bir biyolojik çeşitliliğin varlığı anlamına gelmektedir. Zor rastlanılan flora ve fauna türleri açısından oldukça zengindir. Türkiye'nin çevre mevzuatı Çevre Kanunu'nu ve çevreyi etkileyen diğer kanunları içermektedir: Su Kanunu, Su Ürünleri Kanunu, Belediyeler Kanunu, Genel Hijyen Kanunu, Turizm Teşvikleri Kanunu, Kültür ve Doğa Miraslarını Koruma Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Orman Köylerini Kalkındırma Kanunu, İstanbul Boğazı Kanunu, Büyükşehir Belediyeleri Kanunu, Tarım Reformu Kanunu, Av Kanunu, Kentsel Kalkınma/İnşaat Kanunu, Madencilik Kanunu, Sahil Kanunu, Yeniden Ağaçlandırma ve Erozyonu Kontrol Altına Alma Kanunu ve Orman Kanunu. Bu kapsamdaki ana hükümet makamları Orman ve Çevre Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığıdır. Orman ve Çevre Bakanlığı'na bağlı olan Milli Parklar, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Türkiye'nin çeşitli kategorilere mensup koruma altındaki alanlarının büyük çoğunluğunu belirlemek ve yönetmekle ve tüm sektörler genelindeki çevre yönetimini düzenlemekle sorumludur. Ulusal Çevre Eylem Planı ve Ulusal Biyolojik Çeşitliliği Muhafaza Stratejisi ve Eylem Planı mevcut doğal kaynakların korunmasını ve rasyonel kullanımını amaçlamaktadır. Birçok ulusal sivil toplum örgütü çevrenin korunması, muhafazası ve sürdürülebilir kentsel kalkınma ihtiyacı konusunda kamuoyunu bilinçlendirmek için aktif olarak rol almaktadır.
19. **Ukrayna'daki** doğal kaynakların yönetimi kanunlar, kararlar, tüzükler ve diğer normatif kanunlardan oluşan ilgili hukuki çerçeveye düzenlenmektedir. Çevre Koruma Kanunu çevrenin korunmasına ilişkin hukuki, ekonomik ve sosyal çerçeveyi belirlemektedir. Ekolojik Uzmanlık Kanunu ekolojik güvenliğin, çevrenin korunmasının, doğal kaynakların rasyonel kullanımının ve yeniden üretilmesinin, vatandaşların ve devletin ekolojik haklarının ve çıkarlarının korunmasının sağlanmasına yönelik ekolojik uzmanlık alanında halkla ilişkileri düzenlemektedir. Ukrayna Su Kanunu suyun daha etkili bir şekilde kullanımını sağlamaya ve suyu kirlilik ve tükenmeden korumaya ilişkin hükümleri oluşturmaktadır. Ukrayna'nın Arazi Kanunu Ukrayna'daki arazi ilişkilerini düzenlemektedir. Azak ve Karadeniz Çevresinin Korunması ve Rekreasyonu konulu Devlet Programı Azak ve Karadeniz'deki çevrenin korunması ve rehabilitasyonunu öngörmektedir. Hükümet, Arazi Kullanımının Geliştirilmesine İlişkin Ulusal Programı benimsemektedir. Toplam milli arazinin %70'ini tarım alanları oluşturmaktadır. Toprak erozyonu tarım arazilerinin %34'ünde bulunan bir sorun olarak kalmaya devam etmektedir. Arazi ıslahı için büyük yatırımların yapılması gerekmektedir; bu durum kaynak sıkıntısına yönelik sorunun varlığını

göstermektedir. Çevre Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı biyolojik çeşitliliğin muhafazasından sorumludur. Ukrayna'daki doğal kaynaklar doğal floradaki türlerin yaklaşık %80'ini barındırmaktadır, ancak mevcut olan ağ, yabancı bitki ve hayvan yaşamının tüm genetik değerlerini ve ekosistemlerin çeşitliliğini korumak için halen yetersizdir. Enerji Tasarrufu Kanunu'nun kabulünden sonra Devlet Enerji Tasarrufu Komitesi kurulmuş ve Devlet Enerji Tasarrufu programı hükümet tarafından onaylanmıştır. Çevre Koruma ve Nükleer Güvenlik, Orman ve Tarım Bakanlıkları Ukrayna'da orman kaynaklarının kullanımı ve korunması konularından sorumludur. Hükümet, orman kaynaklarının yönetimini ve korunmasını 2015 yılına kadar geliştirmek için Orman ve Orman Sanayisi Kompleksleri Kalkınma Planı geliştirmiştir. Ormancılık Kanunu 1994 yılında çıkarılmıştır. Ormanlar küresel bir öneme sahip olmakla birlikte ne yazık ki kerestecilik, toprak erozyonu, doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesi, aşırı otlatma, kimyasal kirlilik ve asit yağmuru gibi nedenlerle tehdit altındadır. Ekolojik durumun geliştirilmesine yönelik temel yaklaşımlar muhafaza ve ağaçlandırmaya ilişkin karmaşık tedbirler içermektedir. Ukrayna Su Kanunu 1995 yılında onaylanmıştır. Ukrayna'da Devlet Şehir İnşası ve Mimarisi Komitesi, Tarım Bakanlığı, Devlet Arazi Kaynakları Komitesi ve Çevre Koruma ve Nükleer Güvenlik Bakanlığı arazi kaynaklarının planlanması ve yönetimini denetlemektedir. Hükümet, Arazi Kullanımını Geliştirme Programı, Arazinin Su ve Rüzgar Erozyonundan Korunmasına İlişkin Devlet ve Bölge Programları, Doğal Ortanım Korunması ve Doğal Kaynakların Rasyonel Kullanımına İlişkin Devlet Programı geliştirmiştir. Ukrayna, Avrupa'daki en zengin ve en verimli arazilere sahiptir. 60,36 milyon ha genişliğindeki toplam arazi kaynaklarının %69,4'ü tarım arazisi, %14,3'ü orman arazisi ve %2,4'ü yerleşim bölgesidir. Antropojenik ve teknolojik çevresel etkiler giderek büyümektedir ve belirli alanlarda toprak bozulmasına yol açacak kritik sınırlara ulaşmaktadır.

20. Karadeniz Bölgesi doğal kaynakların rasyonel kullanımı konusunda bazı sorunlar yaşamaktadır. Dünyanın her yanında olduğu gibi KEİ bölgesindeki ülkelerde de hızlı ekonomik büyüme kentleşmenin hızlanmasına ve doğal kaynakların daha fazla tüketilmesine neden olmuştur. Günümüzde KEİ ülkelerini ilgilendiren önemli çevre sorunları kentsel çevre (hava kalitesi, su tedariki ve atık sular, ve katı atık yönetimi), doğal kaynak yönetimi (su kaynakları, topraklar ve arazi, ormanlar, biyolojik çeşitlilik), deniz ve sahil kaynakları, kültürel ve doğal miras, doğal ve insan kaynaklı tehlikelerdir.
21. Kaynaklar iki ya da daha fazla ülke tarafından kullanıldığı takdirde doğal kaynakların rasyonel yönetimi daha da önemli bir hal almaktadır. Sınırın her iki tarafı arasında kurulan işbirliği somut kaynak yönetiminde öncelikler belirleme ve somut tedbirlerin tanımlanmasına yönelik adımların atılmasını sağlama açısından kilit öneme sahip ek bir etkidir.
22. KEİ bölgesi ülkeleri bölgesel ve küresel düzeylerde çift taraflı ve çok taraflı uluslararası işbirliği yürütmekte, diğer ülkelerle, uluslararası örgütlerle işbirliği yapmakta, uluslararası program ve projelerde yer almaktadırlar. İşbirliği aynı zamanda doğal kaynaklar yönetiminin çeşitli yönlerinde faaliyet gösteren uluslararası sivil toplum örgütleri sayesinde de gelişmektedir.

23. Bir çok KEİ ülkesi aşağıda belirtilen çok sayıda çok-taraflı anlaşmaya ve konvansiyona imza atmıştır: Çevresel Etki Değerlendirmesi Konvansiyonu; Dünyanın Kültürel ve Doğal Miraslarının Korunması Konvansiyonu; Biyolojik Çeşitlilik Konvansiyonu; Ramsar Sulak Alanlar Konvansiyonu; Soyu Tehlikede Olan Türlerin Yabani Faunası ve Florasındaki Uluslararası Ticarete ilişkin Konvansiyon; Avrupa Yaban Hayatı ve Doğal Habitatlar; Göçebe Türler Konvansiyonu; Avrupa Arazi Konvansiyonu; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu; Viyana Ozon Tabakasının Korunması Konvansiyonu; Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Konvansiyonu; Sınır Aşan Suların ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılması Konvansiyonu; Tuna Nehri'nin Korunması Konvansiyonu; Uluslararası Petrol Kirliliğine Hazırlık, Tepki ve İşbirliği; Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Hareketlerinin ve Elde Çıkarılmasının Kontrolüne ilişkin Basel Konvansiyonu; Uzun Menzilli Sınır Aşan Hava Kirliliği Konvansiyonu; Belirli Tehlikeli Kimyasalların ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Ön Bildirim Mekanizmasına İlişkin Rotterdam Konvansiyonu; Stockholm Kalıcı Organik Kirleticiler Konvansiyonu; Çölleşmeyle Mücadele Konvansiyonu.
24. Aynı zamanda, çevre sorunlarının çözülmesi ve doğal kaynakların rasyonel yönetimi kapsamında KEİ üyesi ülkeler arasında etkili bir işbirliği bulunmaktadır. Bu hükümetler arası ve bakanlıklar arası anlaşmaların arasında bulunan anlaşmalar şunlardır: Romanya Hükümeti ve Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti'nin arasında çevre alanında uyuma yönelik yapılan konvansiyon; Romanya Hükümeti ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin arasında çevre alanında işbirliğine yönelik yapılan anlaşma; Romanya Hükümeti ve Ukrayna Hükümeti'nin arasında sınır sularının yönetimi alanına yönelik yapılan anlaşma; Romanya Su, Orman ve Çevre Koruma Bakanlığı ile Moldova Cumhuriyeti Çevre ve Arazi Bakanlığı ve Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı arasında Tuna Deltası'ndaki koruma altındaki alanlara yönelik işbirliği anlaşması; Romanya Çevre ve Su Yönetimi Bakanlığı ile Bulgaristan Cumhuriyeti Çevre ve Su Bakanlığı arasındaki su yönetimi alanına yönelik anlaşma; Romanya ve Sırbistan Cumhuriyeti arasında sınırda bulunan hidro-teknik sistemlerdeki ve sulardaki hidro-teknik sorunlara yönelik anlaşma; Rusya Federasyonu Hükümeti ve Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti arasında çevreyi korumada işbirliğine yönelik anlaşma; Rusya Federasyonu Doğal Kaynaklar Bakanlığı ve Ermenistan Cumhuriyeti Doğayı Koruma Bakanlığı arasında maden kaynaklarının ve su kaynaklarının kullanımında işbirliğine yönelik anlaşma; Rusya Federasyonu Hükümeti ve Ukrayna Hükümeti arasında çevrenin korunmasında işbirliğine yönelik anlaşma; Rusya Federasyonu Hükümeti ve Ukrayna Hükümeti arasında sınır aşan suların müşterek kullanımı ve korumasına ilişkin Konvansiyon'un uygulanmasına yönelik anlaşma.
25. Üç KEİ ülkesinin Avrupa Birliği üyesi ülkeler olması ve bağımsız devletler için tasarlanan Karadeniz Sinerjisi ve Doğu Komşuluğu çerçeveleri ve mekanizmaları sayesinde Avrupa Birliği ile artan etkileşim dikkate alındığında, AB'deki doğal kaynaklar yönetimi kapsamındaki gelişmelere gerekli ilginin gösterilmesi büyük öneme sahiptir. AB, özellikle 2001-2010 yıllarına yönelik AB sürdürülebilir kalkınma stratejisinin ve altıncı çevre eylem programının (6EAP) 2001 yılında kabulüyle doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusuna verdiği önemi

arttırmaktadır. Doğal kaynakların ve atıkların sürdürülebilir kullanımı ve yönetimine ilişkin eyleme yönelik amaçlar ve öncelikli alanlar şunlardır: kaynakların tüketiminin ve bunların ilgili etkilerinin çevrenin taşıyabilme kapasitesini aşmamasının sağlanması ve ekonomik büyüme ile kaynak kullanımı arasındaki bağların düzenlenmesi; atık önleme inisiyatifleri aracılığıyla atık hacimlerinde önemli bir genel azalma sağlama, daha yüksek kaynak verimliliği ve daha sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarına geçiş; imha edilecek atık miktarını ve tehlikeli atık hacimlerini önemli ölçüde azaltma ve hava, su ve toprağa karışmanın azaltılması; halen oluşan atıklar için yeniden kullanımın teşvik edilmesi; bunların tehlike yaratma seviyelerinin azaltılması.

Doğal kaynakların rasyonel yönetimini gerçekleştirme

26. Doğal kaynakların rasyonel yönetimi doğal kaynakların farklı kullanımları arasında bir denge oluşturulmasına, bunun yanı sıra kaynakların niteliğinin ve niceliğinin gelecek için korunmasını ve muhafaza edilmesini amaçlamaktadır. Kaynakların tüketiminin temel itici gücü nüfus, ekonomik büyüme ve uluslararası ticarettir, doğal kaynakların potansiyelini ve yeniden oluşma dinamiklerini değerlendirme konusunda birçok belirsizlik mevcuttur.
27. Ülkeler farklı doğal kaynaklara sahiplerdir ve bu farklar küresel mal ticaretinin ve gelir oluşturmanın temelini teşkil etmektedir. Birçok kaynak tüketim ya da mal üretimi için kullanım amacıyla dünyanın diğer yerlerine taşınmaktadır. Bundan dolayı, doğal kaynaklar yönetimi daha büyük bir öneme sahip olmaktadır.
28. Doğal kaynakların etkili bir şekilde yönetilmesi bütünlük ve sürdürülebilir bir yaklaşım gerektirmektedir. Etkili politikaların küresel, ulusal ve yerel düzeylerde uygulanmasına ihtiyaç duyar.
29. Bilim adamları doğal kaynaklar yönetimi hakkında üç farklı bakış açısında değinmektedir: muhafazacılar, istifadeciler ve korumacılar. Muhafazacılar göre çevre mümkün olduğunca el değmemiş bırakılmalıdır; doğa kendi işleyişine bırakılması ve yönetilmemesi gereken bir şey olarak değerlendirildiği için doğanın yönetilmesi yabancı bir kavramdır. İstifadecinin bakış açısına göre doğal kaynaklar servet ve güç kaynağıdır ve varlıkları tüketim içindir. Bu bakış açısından değerlendirme yapılacak olursa doğa, ekosistemlerin ihtiyaçları dikkate alınmaksızın ekonomik çıkar için yeniden şekillendirilebilecek bir şeydir. Korumacı bakış açısı ise bu ikisinin ortasında yer almakta ve doğanın sunduğu kaynakların ekosisteme fazla zarar verilmeden ekonomik çıkar için dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmektedir.
30. Rasyonel kaynak yönetimi, sürdürülebilir kaynak çıkarmaya, üretimine ve tüketimine ve atıkların ve emisyonların yönetimine odaklanmaktadır. Ulusal ve uluslararası düzeylerdeki mevcut politika tepkileri, düzenleyici çerçeve, ekonomi araçları ve çeşitli stratejiler ile bu noktalara halihazırda değinmektedir. Bu nedenle hukuki düzenleme sisteminin geliştirilmesi ve yasal boşlukların ortadan kaldırılması gerekmektedir.
31. Birçok KEİ üyesi ülke, kaynak kullanımı ve bunların çevresel uygulamasına ilişkin birçok politikanın da dahil olduğu sürdürülebilir kalkınmaya yönelik ulusal stratejiler geliştirmiştir. Ekonomi, tarım, balıkçılık, enerji, ulaştırma ve diğer konulara yönelik politikalara ilişkin amaçlar, doğal kaynakların yönetimi ve

istifadesine ilişkin tutarlı tedbirlerin alınması ve bunların güvenli bir şekilde temin edilmesidir. Aynı zamanda, çevre sorunlarının çözülmesine yönelik en önemli ön şartlardan bir tanesi de ekonomik araçların çevre koruma politikasında başarılı bir şekilde kullanılmasıdır.

32. Bir doğal kaynağın çoklu kullanımı kavramı büyük önem kazanmaktadır. Bu, insanları bütünleşik doğal kaynak yönetimi faaliyetleri planlamaya yöneltir. Örnek vermek gerekirse ormanlar hem insanların dinlenmesi hem de üretim için kullanılabilir. Bir göl hem bir su rezervi olarak hem balıkçılık için hem de bir sel kontrol tedbiri olarak kullanılabilir. Çoklu kullanım kavramı çok verimlidir ve kaynak yönetimi ile rekreasyonun aynı zamanda birleştirilebilmesini olanaklı kılar.
33. Kaynakların yönetimi karar makamları açısından çok sayıda zorluk teşkil eder. Bu nedenle, mevcut bazı zorlukların üstesinden gelmek için uygun bir kurumsal çerçeveye sahip olunması, açık bir politika uygulanması ve planların stratejik ve etkili bir şekilde icra edilmesi gerekmektedir.
34. Doğal kaynakların yönetimine ilişkin kararlarda tarihi, ekolojik, ekonomik ve toplumsal değerlere yönelik anlayışın dikkate alınması gerekmektedir. Aynı zamanda, insanlığın daha uzun dönemli çıkarı için dünya, ulus, devlet ve yerel politikaların da dikkate alınması gerekmektedir. Ancak, alternatif çözümler arasından en iyi yönetim uygulamasını seçebilmek diğer kişilerin kamusal katılımını gerektiren zor bir süreçtir.
35. Rasyonel ve sürdürülebilir kaynak yönetimi gerekli kurumsal reform ve kuvvetlendirme çalışmasına değinmektedir. Çevrenin korunması ve yönetimi ile ilgilenen kurumlar, ajanslar ve birimler ağının hem merkezi hem de yerel düzeyde kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, kurumsal tabanın etkinliğini arttırmak için halen çözülmesi ya da gereğince değinilmesi gereken sorunlar ve konular bulunmaktadır. Yapıların işlevlerini gereğince yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla onları güçlendirmek ve izlenebilmelerini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınması büyük önem taşımaktadır. Bu yapılar oluşturulmalı ve uygun kadrolar teşkil edilmesi, bunun yanı sıra belediye ve ilçe düzeyindeki mevcut hizmetler kuvvetlendirilmelidir. Merkezi ve yerel seviyedeki faaliyetler arasında etkili bir koordinasyon sistemi kurulmalıdır.
36. Mevzuattaki gelişmeyle birlikte çevreyle ilgilenen teşekküllerin kuvvetlendirilmesi sayesinde, doğal kaynakların rasyonel kullanımının ve genel anlamdaki kirlilik seviyelerinin daha etkili bir şekilde kontrol edilmesi sağlanacaktır. Doğal kaynakların rasyonel yönetimi ormanlar, milli parklar ve koruma altındaki diğer alanlar da dahil olmak üzere önemli ölçüde geliştirilmelidir. Dahası, bir kez kurulmuş olan bu sistemin yalnızca böylesi çevre koşulları için değil aynı zamanda diğer tüm hayati ekonomi sektörleri için artan faydalar üretmesi gerekmektedir.

III. SONUÇ

37. Dünyanın doğal kaynakları insan nüfusunun varlığını koruması ve kalkınması için hayati bir role sahiptir. İnsanın refahı doğal kaynakların kullanımı ve tüketimine bağlıdır. Dünya nüfusunun içinde bulunduğu çok çeşitli faaliyetler - kaynakların çıkarılması, endüstriyel üretim, ürünlerin ve hizmetlerin tüketimi, hareket kabiliyeti, dinlenme - neticesinde muazzam bir malzeme akışı ortaya çıkmaktadır. Kaynaklar

çıkarıldıktan sonra ürünler ve mallar haline getirilip dünyanın diğer yerlerine gönderilir ve atık ya da emisyon olarak doğaya geri bırakılır.

38. Dünya kapalı bir ekosistemdir ve bu durum doğal kaynak kullanımında sınırları belirlemektedir. Kaynakların korunmaya, bakıma ve geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Madenler ve habitatlar gibi bazı kaynaklar sonsuz değildir, diğer bir deyişle bir kere tüketildikleri ya da tahrip edildikleri zaman geri dönüşümü olmayacak şekilde yok olurlar. Birçok metal ve inşaat malzemesi gibi bazı yenilenmeyen kaynaklara ilişkin tedarik güvencesi henüz dikkate değer ölçüde etki yaratmamıştır, ancak fosil yakıtları ve arazi gibi diğer kaynaklardaki mevcudiyetin halihazırda büyüyen bir sorun haline almaya başlaması da ayrı bir konudur. Hava, su ve ağaç gibi diğer kaynaklar yenilenebilir kaynaklardır. İnsanlar genel olarak doğal sistemin kendi kaynaklarını yeniden yetiştirme, yenileme ve arıtma özelliğine güvenseler de; birçok yenilenebilir kaynak için en önemli sorun ekosistemlerin yeniden üreme kapasitelerini koruyarak sürdürülebilir bir yeniden oluşumu temin etmektir. Diğer sınırlamalar, çevrenin, atıkları ve kirletici emisyonları ve çöpleri ciddi bir zarar meydana gelmeden absorbe etme konusundaki yeteneğinin sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır.
39. Giderek artan kaynak kullanımı ve ilgili çevresel etkiler ekolojik krize ve güvenlik tehditlerine yol açacak çok sayıda olumsuz etkiye sahip olabilir. Doğal kaynakların rasyonel kullanımı ve yönetimine bu nedenle odaklanılmaktadır ve bu durum on yılı aşkın bir süredir birçok politik tartışmanın konusu olmuştur.
40. Aşırı istifadenin birçok etkisi yerel olarak hissedilse de, ulusların ve uluslararası ticaretin doğal kaynaklara üzerindeki giderek artan bağımlılığı bunların yönetiminin küresel bir konu olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Örnek vermek gerekirse, insan kaynaklı karbondioksit emisyonları halihazırda iklim değişikliğine neden olmakta ve ozon tabakası emisyonları nedeniyle zarar görmeye devam etmektedir. Yeraltı sularının ve toprakların büyük miktarlardaki atık su ile kirletilmesi, insan faaliyetlerinin çevreyi nasıl etkileyebildiği konusunda ayrı bir örnektir.
41. Ülkeler zenginleşip kalkınmaya devam ederken, teknoloji de doğal kaynakların potansiyelini esnetir ve büyütürken; ekosistemin niteliğinin ve yaşamları doğal kaynakların kullanımına bağlı olan tüm canlıların korunmasının insanlar tarafından sağlanması gerekmektedir. Doğal kaynaklar yönetiminin yetersiz olması, türlerin ya da ekosistemlerin tamamen kaybedilmesi gibi geri dönüşü olmayan etkilere yol açabilir. Hatalı tarım uygulamaları su ve toprak kirliliği ile erozyonun artış göstermesine neden olabilmektedir. Ormansızlaşma sel riskinin artmasına neden olabilmektedir. Sulama için aşırı su çekme göllerin kurumasına neden olabilmektedir.
42. Doğal kaynakların rasyonel yönetimi, kaliteyi oluşturan çevre unsurlarının sürdürülebilir gelişiminin yanısıra insan hayatının kalitesini arttırmaya da gerekli önemi vererek insanların bugünkü ve gelecekteki ihtiyaçlarının ve çıkarlarının karşılanması açısından kilit bir etkidir.